

Kapitola 2

Základné kriminalistické kategórie

Tak ako každá iná veda, aj kriminalistika pracuje s niektorými základnými okruhmi parciálnych problematík tvorených systémom poznatkov a zákonitostí, ktoré majú pre skúmanie objektov kriminalistiky zásadný význam. Tieto základné okruhy kriminalistických parciálnych problematík sa nazývajú **základné kriminalistické kategórie**.

Medzi základné kriminalistické kategórie patria:

- **kriminalistická charakteristika trestného činu,**
- **spôsob páchania trestného činu,**
- **kriminalistická stopa a**
- **kriminalistická identifikácia.**

2.1 Kriminalistická charakteristika trestného činu

Imanentnou súčasťou kriminalistickej praktickej činnosti je skúmanie zákonitostí, ktoré sa uplatňujú v priebehu páchania trestnej činnosti. Všeobecnejšie možno konštatovať, že je nevyhnutné skúmať, a to z rôznych pohľadov, tieto zákonitosti v celom priebehu vyšetrovania, ale i prevencie trestnej činnosti. Je to jedna zo základných požiadaviek, ktorá sa uplatňuje na potreby vypracovávania príslušných metód, ktoré sú následne v kriminalistickej praktickej činnosti využívané. Vzhľadom na skutočnosť, že priebeh trestného činu je veľmi zložitý dej, v ktorom sa uplatňuje aj celý rad aspektov, ktoré samy osebe nemajú kriminalistický charakter (napr. aspekty psychologické, kriminologické či právne), je zrejmé, že kriminalistika skúma len tie znaky trestného činu, ktoré majú kriminalistickú relevanciu. Súhrn kriminalisticky relevantných znakov trestného činu tvorí „**kriminalistickú charakteristiku trestného činu**“.

„Kriminalistická charakteristika trestného činu je opisom kriminalisticky relevantných vlastností trestného činu, t. j. takých vlastností, ktoré ovplyvňujú proces tvorby stôp a proces poznania trestného činu.“¹

Predložená definícia kriminalistickej charakteristiky trestného činu nie je jedinou, s ktorou sa možno v odbornej literatúre stretnúť. Uvedená definícia je pre účely tejto učebnice úplne postačujúca, pričom si nekladie za cieľ bližší teoretický rozbor a zdôvodnenie obsahu tejto definície. Hlavnou úlohou kriminalistických

¹ PORADA, V., POLÁK, P. a kol. *Kriminalistika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2015, s. 46.

metód je umožniť detailné skúmanie trestného činu. Preto majú veľký význam tie znaky trestného činu, ktoré majú vysokú informačnú hodnotu, sú trvanlivé, špecifické a kriminalisticky využiteľné. Pochopiteľne, tieto znaky musia byť skúmateľné súčasnými kriminalistickými metódami. Kriminalistická charakteristika trestného činu sa tak stáva určitou ucelenou kategóriou, ktorá je ale tvorená viacerými komponentmi (pojmi a inštitútmi), ktoré sú spravidla detailnejšie rozpracované aj v iných jednotlivých kriminalistických problematikách. Podľa prevládajúcich názorov pozostáva kriminalistická charakteristika z týchto komponentov:

- **spôsob páchania trestného činu,**
- **kriminálna situácia,**
- **osobnostné črty páchatel'a trestného činu,**
- **osobnostné črty obete trestného činu a**
- **motív činu.**

Uvedený výpočet komponentov je len demonštratívny a v tomto prípade ide len o základné komponenty. V konkrétnych prípadoch trestných činov možno ku komponentom kriminalistickej charakteristiky trestných činov priradiť napríklad aj predmet útoku a charakteristické následky. Tieto komponenty sú však spravidla súčasťou niektorého základného komponentu kriminalistickej charakteristiky trestného činu. Kriminalistická charakteristika trestného činu je v týchto súvislostiach vymedzená len na všeobecnej úrovni. Konkrétne je vymedzená v jednotlivých metodikách vyšetrovania jednotlivých druhov trestných činov a ich skupín.

Spôsob páchania trestného činu je jedným z komponentov kriminalistickej charakteristiky trestného činu a zároveň je aj samostatnou základnou kriminalistickou kategóriou. Možno uviesť, že spôsob páchania trestného činu je pre každý trestný čin jedinečný, aj keď trestné činy páchané rovnakým páchatel'om obsahujú veľmi často rad rovnakých znakov. Ide zároveň o najvýznamnejší komponent kriminalistickej charakteristiky trestných činov. Spôsob páchania trestného činu sa odráža v kriminalistických stopách, z ktorých možno zistiť činnosť a vlastnosti páchatel'a, ako aj charakter rôznych vecí použitých na spáchanie trestného činu (napr. typických nástrojov, zbraní, obuvi, pneumatík atď.), ako aj ďalšie faktory, ktoré jedinečný spôsob spáchania trestného činu podmienili. Z odrazov vytvorených v kriminalistických stopách spôsobom páchania trestného činu možno zistiť aj vlastnosti a činnosť prípadnej obete trestného činu. Za súčasť pojmu „**spôsob páchania trestného činu**“ sa považuje aj utajovanie trestného činu, pričom aj konanie súvisiace s utajovaním trestného činu sa odráža v kriminalistických stopách.

1. Podľa druhov informácií, ktoré stopy obsahujú, možno materiálne stopy deliť do týchto skupín:

- a) stopy, ktoré obsahujú základnú informáciu o štruktúre vonkajšej stavby objektov (napr. daktyloskopické, mechanoskopické, balistické, trasologické stopy a pod.),
- b) stopy, ktoré obsahujú základnú informáciu o štruktúre vnútornej stavby objektov (napr. biologické, chemické, pyrotechnické, defektologické stopy, stopy písacích prostriedkov a pod.),
- c) stopy, ktoré obsahujú informáciu o funkčných a dynamických vlastnostiach a návykoch (napr. stopy hlasu, chôdze a ručného písma),
- d) stopy, ktoré obsahujú združenú informáciu o vlastnostiach objektu alebo objektov, ktoré ich vytvorili (napr. daktyloskopická stopa vytvorená krvou, stopa obuvi odrážajúca nielen podošvu obuvi, ale aj spôsob chôdze osoby, a pod.).

Ad a) Kriminalistická stopa odrážajúca vonkajšiu stavbu objektu

Typickými predstaviteľmi tohto druhu kriminalistických stôp sú napríklad trasologické, daktyloskopické, mechanoskopické, balistické stopy na nábojnici alebo na strele, stopy písma písacieho stroja a pod. Pri vzniku týchto kriminalistických stôp sa odráža vonkajšia stavba jedného objektu do druhého objektu. Spravidla ide o vtlacky alebo zošinuté stopy (klasifikácia podľa smeru pôsobiacej sily).

Obrázok č. 1: Mechanizmus vzniku objemovej (3D) trasologickej stopy obuvi, zdroj: archív autora.

Obrázok č. 2: Plošná daktyloskopická stopa (2D), zdroj: archív autora.

Obrázok č. 3: Zošínuté stopy polí vývrtnu hlavne na plášti strely, zdroj: archív autora.

Ad b) Kriminalistická stopa obsahujúca vnútorné zloženie objektu

Typickými predstaviteľmi stôp, ktoré obsahujú informácie o vnútornej stavbe objektu, sú **biologické stopy**, ktoré charakterizujú biologický objekt, z ktorého pochádzajú. V kriminalistickej praxi sa bežne vyskytujú **biologické stopy**

3.2 Daktyloskopia

3.2.1 Pojem a objekty kriminalistickej daktyloskopie

Daktyloskopia je metóda kriminalistickej techniky, ktorá slúži na vyhľadávanie, zaisťovanie a skúmanie daktyloskopických odtlačkov, vytváraných obrazcami papilárnych línií pokožky na vnútornej strane článkov prstov rúk a prstov nôh, ako aj dlaní a chodidiel človeka, na účely identifikácie osôb, ktoré mohli daktyloskopické stopy súvisiace s kriminalisticky relevantnou udalosťou vytvoriť.

Možnosti identifikácie osôb podľa obrazcov papilárnych línií (daktyloskopia) sa všeobecne považujú za druhú historicky najstaršiu metódu využívanú v kriminalistickej praxi na účely identifikácie osôb. Najstaršou metódou, ktorá slúžila a dosiaľ slúži na identifikáciu osôb, je metóda portrétnej identifikácie, ktorej sa budeme venovať v nasledujúcej podkapitole.

Daktyloskopia je charakterizovaná ako náuka o obrazcoch papilárnych línií vytvorených na vnútornej strane článkov prstov, dlaniach a prstoch nôh a chodidlách. Tieto obrazce papilárnych línií nie sú vytvorené na žiadnych iných častiach povrchu ľudského tela. Kriminalisticky veľmi významné je to, že **obrazce papilárnych línií** nie sú okrem človeka vytvorené u iných živých tvorov, a preto ich nález jednoznačne svedčí o ľudskom pôvode. V tejto oblasti teda nemôže dôjsť k zamene ľudských a zvieracích odtlačkov a stôp.

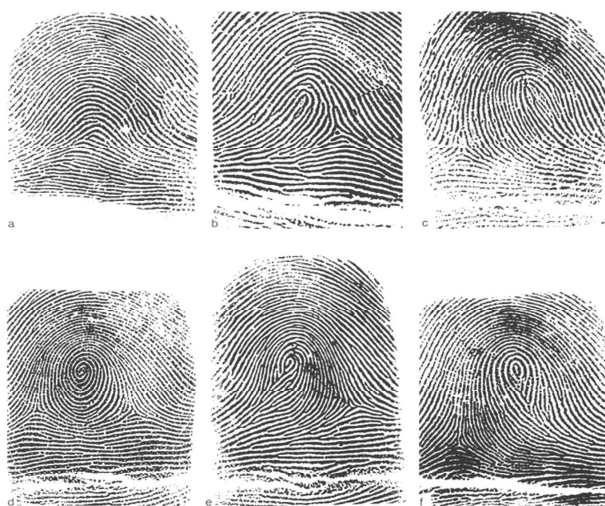
Z prírodovedného hľadiska je **daktyloskopia založená na fyziologických poznatkoch o ľudskej pokožke**. **Papilárne línie**, ktoré sú vytvorené na už uvedených miestach povrchu ľudského tela, tvoria značne komplikované obrazce, ktoré sa navzájom viac či menej odlišujú. Všeobecne sa uvádza, že papilárne línie tvoria nad základňou pokožky súvislé vyvýšené reliéfy, ktorých výška je asi 0,1 až 0,4 mm a šírka asi 0,2 až 0,7 mm. **Papilárne línie** sa navzájom križujú, rôzne menia smer, rozvetvujú sa a spájajú, prerušujú a pod., a tak vo svojom celku vytvárajú najrozmanitejšie obrazce, tzv. **dermatoglyfy** (obrazce papilárnych línií).

Daktyloskopia vychádza pri skúmaní daktyloskopických stôp (odtlačkov a iných daktyloskopických stôp) z fyziologických zákonitostí, ktoré sa vzťahujú na obrazce papilárnych línií. Ide o nasledujúce tri zákonitosti:

- **Individuálnosť obrazcov papilárnych línií** – bola formulovaná už v tzv. **prvom daktyloskopickom zákone**, podľa ktorého neexistujú dve osoby, ktoré by mali úplne rovnaké obrazce papilárnych línií. Tento zákon bol veľakrát overovaný a je podložený najmä rôznymi matematicko-štatistickými výpoč-

tami, ktorými sa nezávisle od seba preukázalo, že variabilnosť obrazcov papilárnych línií je taká vysoká, že nie je možné, aby na Zemi súčasne existovali dvaja ľudia s úplne rovnakými obrazcami papilárnych línií.

- **Nemennosť obrazcov papilárnych línií** – nebola nikdy preukázaná absolútne, ale iba relatívne, a bola formulovaná do tzv. **druhého daktyloskopického zákona**, podľa ktorého obrazce papilárnych línií človeka sú po celý jeho život relatívne nemenné. Relatívna nemennosť spočíva v tom, že v čase od narodenia až do smrti človeka síce dochádza k rôznym veľkostným zmenám vo vývoji pokožky, a teda aj obrazcov papilárnych línií, k ich zhrubnutiu, tvorbe rôznych vrások, k vzniku jaziev po rôznych poraneniach a pod., no hoci tieto zmeny v niektorých častiach obrazcov papilárnych línií fakticky menia ich vzhľad, ich tvar, poradie, skladba, nadväznosť a pod. ostávajú nemenné.
- **Trvalá neodstrániteľnosť obrazcov papilárnych línií** – tvorí tzv. **tretí daktyloskopický zákon**, podľa ktorého obrazce papilárnych línií sú trvalo neodstrániteľné, ak nie je zničená alebo odstránená zárodočná vrstva kože. Ak je odstránená alebo zničená zárodočná vrstva kože, na mieste poranenia po jeho zahojení vzniká jazva (zjazvené tkanivo), ktorá neobsahuje žiadne papilárne línie.

Obrázok č. 5: Niektoré typy (vzory) obrazcov papilárnych línií, zdroj: archív autora.

Legenda: a (oblúk – ARCH), b (slučka vľavo – RADIAL), c (slučka vpravo – ULNAR), d (vír – VHORL), e (uzavretá slučka), f (uzavretá slučka)

4.10 Využitie odborných znalostí v kriminalistickej praxi

4.10.1 Pojem a formy využitia odborných znalostí v kriminalistickej praxi

Využitie odborných znalostí v kriminalistickej praxi je metódou kriminalistickej taktiky, podstata ktorej spočíva v tom, že **orgány činné v trestnom konaní a súdy v procese vyšetrovania kriminalisticky relevantných udalostí využívajú odborné znalosti znalcov (expertov) a iných odborníkov vo forme:**

- **expertíznej činnosti (znalecká činnosť a odborná činnosť),**
- **konzultačnej činnosti a**
- **kriminalisticko-technickej činnosti.**³⁸

Najvýznamnejšou formou využívania odborných znalostí v kriminalistickej praxi orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi je expertízna činnosť. Ide o podávanie znaleckých posudkov alebo odborných vyjadrení na základe požiadaviek orgánov činných v trestnom konaní alebo súdov. Postup utvárania znaleckého dôkazu sa v kriminalistike chápe ako proces súčinnosti odborníkov (znalcov, kriminalistických expertov) a orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Tento postup sa považuje za jednu z metód kriminalistickej taktiky, ktorá sa nazýva **kriminalistická expertíza**.

Konzultačnou činnosťou sa rozumie **poradenská služba** orgánom činným v trestnom konaní a súdom, pri ktorej sa znalosti odborníkov (nie iba znalcov) z oblasti vedy, techniky, umenia a remesiel využívajú na správnu orientáciu a zameranie ďalšieho postupu orgánov činných v trestnom konaní, najmä pri

- zisťovaní a zaisťovaní kriminalistických stôp v prípadoch, v ktorých sú potrebné odborné znalosti (napr. vykonávanie obhliadky pri zložitých cestných, železničných a leteckých dopravných nehodách, pri prevádzkových priemyselných haváriách),
- predbežnom skúmaní stôp a iných súdnych dôkazov orgánmi činnými v trestnom konaní,
- objasňovaní odborných problémov zisťovania spôsobov spáchania trestných činov či pri posudzovaní príčin iných kriminalisticky významných udalostí, pri vytyčovaní kriminalistických verzií a určovaní spôsobov ich previerky,
- inštruktáži policajtov na účely ich oboznámenia sa s odbornou problematikou vyšetrovaného trestného činu, prípadne pripravovaného úkonu či opatrenia,
- príprave, vykonávaní alebo hodnotení niektorých vyšetrovacích úkonov (napr. pri výsluchu, vyšetrovacom pokuse, rekonštrukcii a pod.),

³⁸ Tamže, s. 273.

- preskúmaní alebo predbežnom prejednaní obžaloby (§ 241 ods. 5, § 243 ods. 5 TP).

Kriminalisticko-technickou činnosťou sa rozumie priama súčinnosť odborníkov, najmä **kriminalistických technikov** (odborne pripravení príslušníci Policajného zboru, ktorých úlohou je zisťovať a zaisťovať kriminalistické stopy, ako aj zabezpečovať vypracovanie kriminalistickej dokumentácie), **pracovníkov expertíznych pracovísk polície** (napr. Kriminalistického a expertízneho ústavu Policajného zboru), ako aj **znalcov**, s orgánmi činnými v trestnom konaní pri vyhľadávaní, zaisťovaní, dokumentovaní a zhromažďovaní materiálnych stôp a iných súdnych dôkazov v rámci vykonávania vyšetrovacích úkonov (najmä pri obhliadke miesta činu alebo iných kriminalisticky významných miest, pri domových prehliadkach a pod.).

4.10.2 Pojem, druhy a obsah expertízy

Expertíza ako metóda kriminalistickej taktiky predstavuje proces vyčleňovania informácií z kriminalistických stôp a iných dôkazov, ich sprístupnenie na pochopenie a využitie v kriminalistickej praxi. Predmetom expertízy sú odborné otázky, na posúdenie či objasnenie ktorých sú potrebné odborné znalosti a skúsenosti.

Obsah expertízy tvorí systém rôznych úkonov vykonávaných rôznymi subjektmi, ktoré sú spojené jediným cieľom, podstatou ktorého je transformácia kriminalisticky významných informácií obsiahnutých v stopách alebo iných kriminalisticky relevantných objektoch do podoby zrozumiteľnej orgánom činným v trestnom konaní a súdom vo forme predpísanej zákonom.

Za **subjekty expertízy** považujeme:

- orgány činné v trestnom konaní alebo súd [iba orgán činný v trestnom konaní alebo súd môže nariadiť alebo vyžiadať expertízne (znalecké) skúmanie, hodnotiť znalecký posudok alebo odborné vyjadrenie a pod.],
- znalca (je ním právnická alebo fyzická osoba oprávnená na výkon znaleckej činnosti v zmysle zákona č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch, ktorá je odlišná od procesných strán, orgánov činných v trestnom konaní a sudcov) alebo expertov či iných odborníkov,
- pomocné subjekty (najčastejšie ide o kriminalistických technikov, ktorí vyhľadávajú, zaisťujú a dokumentujú objekty skúmania).

Expertízy možno klasifikovať podľa rôznych kritérií. Takými kritériami môžu byť napríklad počet pribratých znalcov (jeden znalec, dvaja znalci alebo viac znalcov), rozsah znaleckého skúmania (jednoodborové alebo komplexné expertízy), postupnosť expertíz (prvotné expertízy, doplňujúce expertízy a opakované

6.2 Metodika vyšetovania vražd

6.2.1 Kriminalistická charakteristika vražd

Typicky kriminalisticky relevantné znaky, ktoré podstatne ovplyvňujú tvorbu stôp alebo proces vyšetovania trestného činu, sú v prípade vražd podmienené predovšetkým znakmi trestného činu úkladnej vraždy podľa § 144 TZ, ktorého znaky základnej skutkovej podstaty spočívajú v úmyselnom usmrtení iného s vopred uváženou pohnútkou, a znakmi trestného činu vraždy podľa § 145 TZ, ktorého znaky základnej skutkovej podstaty sú založené na úmyselnom usmrtení iného. Podstatnú časť znakov skutkovej podstaty vražd vykazuje aj trestný čin vraždy novonarodeného dieťaťa matkou podľa § 146 TZ s tým, že v tomto prípade spácha vraždu matka počas pôrodu alebo krátko po ňom v rozrušení spôsobom pôrodom. Metodika vyšetovania vražd je formulovaná tak, že ju možno aplikovať s prihliadnutím na špecifické osobitosti prípadu aj pri vyšetovaní všetkých prípadov násilnej smrti a nezvestnosti osôb, keď obsahom jednej z vytýčených verzií je aj predpoklad, že došlo k vražde, ako aj v prípadoch vyšetovania podozrivých úmrtí, ktoré nemusia byť trestnými činmi (napr. samovraždy, náhle úmrtia z nie celkom jasnej príčiny a nezvestnosť osôb).

Jedným z komponentov, ktorý významne ovplyvňuje kriminalistickú charakteristiku vražd, je spôsob ich páchania. Spôsob páchania vražd vykazuje všeobecné znaky, ktoré sú spoločné pre väčšinu spôsobov ich páchania, a znaky špecifické len pre určitý spôsob páchania vražd. **Z hľadiska metodiky vyšetovania vražd majú na členenie spôsobov páchania vražd najväčší význam tieto aspekty:**

a) stupeň pripravenosti, podľa ktorého sa rozlišujú **vraždy nepripravené a vraždy vopred pripravené**.

Vraždy nepripravené sú také, pri ktorých útok či vražedný útok nasleduje bezprostredne alebo veľmi krátko po páchatel'ovom rozhodnutí obeť usmrtiť. Do tohto druhu vražd patria aj **vraždy z afektu**, ktoré sú spravidla páchané v emotívne vyhrotených situáciách, keď páchatel'ova reakcia na podnet je úplne nepriemerná (napr. hádky, rodinné spory, krčmové a iné bitky). Z hľadiska trestnoprávnej kvalifikácie ide v týchto prípadoch o trestný čin vraždy podľa § 145 TZ.

Za **vopred nepripravené vraždy** sa považujú tie, ktoré sa vyznačujú týmito znakmi:

- vraždy páchané v situáciách, ktoré sú pre páchatel'a nepriaznivé (v prítomnosti svedkov, na miestach, kde by mohlo byť počuť volanie o pomoc, na miestach, ku ktorým má páchatel' úzky vzťah, a pod.),

- vraždy páchané buď bez zbrane (zaškrtením, ubitím, ukopaním a pod.), alebo nástrojom, ktorý má páchatel' na mieste činu poruke (kameň, železná tyč, sekera, nôž, kladivo, niekedy aj strelná zbraň a pod.), pričom vražedný nástroj alebo zbraň páchatel' často zanechá na mieste činu,
- časté priznávanie sa páchatel'ov nepripravených vrážd k spáchaniu činu, ako aj vlastné oznámenia činu napríklad na polícii, pričom sprievodným znakom býva aj pokus o samovraždu alebo samovražda páchatel'a po čine,
- nepripravenosť páchatel'ov na obhajobu alebo alibi (v prípade priznania je dôležité páchatel'a pri prvom výsluchu ako obvineného za prítomnosti obhajcu podrobne vypočúť k okolnostiam, ktoré vražde predchádzali, ako aj k celému priebehu vraždy, čím sa eliminujú prípadné snahy obvineného vo väzbe premyslieť si obhajobu a opis udalosti tak, že ju začne smerovať do nutnej obrany alebo do nešťastnej náhody).

Vopred pripravené vraždy sú také vraždy, ktoré sa vyznačujú značným stupňom premyslenosti konania páchatel'a (vopred uvážená pohnútká), dôslednosťou a plánovitosťou jej vykonania a utajovania. V takýchto prípadoch uplynie spravidla medzi prijatím rozhodnutia (úmyslu) niekoho úmyselne usmrtiť a vražedným útokom dlhší čas (v tomto čase páchatel', príp. spolupáchatelia vyvíjajú aktivity smerujúce k vytvoreniu podmienok na uľahčenie vraždy a k jej utajeniu). Z hľadiska trestnoprávnej kvalifikácie ide v týchto prípadoch o trestný čin úkladnej vraždy podľa § 144 TZ.

Príprava na vraždu spravidla spočíva v nasledujúcich konaniach:

- vyhľadávanie a typovanie vhodnej obete, napríklad s bližším oboznámením sa s jej životom a zvyklosťami, v nadväzovaní kontaktov s ňou, vo výbere vhodného miesta (odľahlé, nestrážené, neprístupné alebo málo frekventované miesta a pod.), vhodného času, vo vylákaní vytypovanej obete na vopred pripravené vhodné miesto alebo vo vytypovaní miest a preverení času, v ktorom sa vytypovaná obeť zvykne na nich vyskytovať.
- zadovažovanie alebo úprava zbraní, prípadne iných prostriedkov, ktoré možno použiť na usmrtenie osoby,
- vykonávanie prípravných úkonov na predstieranie náhleho úmrtia, nešťastnej náhody, nutnej obrany alebo iného vhodného motívu,
- vytváranie podmienok na zbavenie sa mŕtvoly obete (vyhliadnutím vhodného miesta, obstaraním prostriedkov na jej zničenie alebo dopravu na iné miesto, určením spôsobu jej premiestnenia a pod.),
- zabezpečovanie nepravdivého alibi,
- vykonávanie úkonov sťažujúcich identifikáciu páchatel'a (obstarávanie preoblečení, prostriedkov na zahalenie tváre, obstaranie si falošného evidenčného čísla dopravného prostriedku a pod.),